

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕКЦІЇ ЕКОНОМІСТІВ-АГРАРНИКІВ АЕН УКРАЇНИ ТА ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

У сучасних соціально-економічних умовах аграрне виробництво відіграє помітну роль в економіці держави, створюючи до 10% валової доданої вартості та забезпечуючи близько 25% експорту країни за рахунок агропромислової продукції. Сільське господарство останнім часом демонструє стійке зростання. Після деякого спаду обсягів виробництва порівняно з рекордним роком галузь відновила позитивну динаміку і за підсумками 2013 року збільшила виробництво порівняно з 2012 роком майже на 14%. Причому сільське господарство стало єдиною серед виробничих галузей економіки, де забезпечено приріст обсягів виробництва. Важливим чинником стабільного розвитку агропромислового виробництва є високий рівень наукового супроводу його галузей, що забезпечують науковці України. При цьому істотну роль відіграє економічна складова аграрної науки. Нею проводяться дослідження за найактуальнішими проблемами розвитку сектору: розбудови інституціонального забезпечення розвитку підприємництва й кооперації, трансформації земельних відносин, забезпечення розвитку сільських громад і територій та ін. Наукові напрацювання вчених економістів – аграрників знаходять відображення в розробках, рекомендаціях для сільгосптоваровиробників й органів державної влади, змінах і доповненнях до нормативно-правових актів, що забезпечують формування стійкої конкурентоспроможної структури вітчизняного агропромислового виробництва.

У 2013 році економістами-аграрниками через координацію Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» проводилися дослідження за 13-ма фундаментальними темами 39-ї ПНД «Науково-методологічне забезпечення економічних засад конкурентоспроможного аграрного виробництва і розвитку сільських територій».

У звітному 2013 році разом із співвиконавцями дослідження проводилися за чотирма підпрограмами:

39.01. Теоретичні і методологічні засади забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільських територій;

39.02. Наукові засади забезпечення конкурентоспроможності господарських формувань і галузей в аграрному секторі економіки України та розвитку земельних відносин;

39.03. Теоретико-методичні засади ціноутворення, відтворення основних засобів і розвитку ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на інноваційній основі;

39.04. Науково-методологічні засади фінансового, інвестиційного та облікового забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва.

За результатами досліджень за підпрограмою 39.01 здійснено:

1. *Розробку методології інституційного забезпечення розвитку підприємництва і кооперації*, теоретико-методологічне опрацювання й розробку рекомендацій та методичних засад інституційного забезпечення розвитку підприємництва в умовах сталого розвитку сільських територій.

Зокрема, визначені теоретико-методологічні засади інституціональних трансформацій, розвитку підприємництва та кооперації в аграрній сфері економіки; розроблено методологічні підходи щодо інституціонального забезпечення підприємництва та трансформації особистих селянських господарств у малі підприємницькі структури; сформульовано науково-обгрунтовані пропозиції і концептуальні положення з: фінансового забезпечення розвитку кооперативів в аграрному секторі економіки України; розвитку організаційних форм спеціалізації підприємницьких структур; гармонізації інтересів власників і найманих працівників у підприємницьких структурах; інформаційного забезпечення розвитку кооперативів у аграрному секторі економіки. Розроблена програма розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року, опрацьовані механізми її реалізації, визначені складові національної системи підтримки кооперативного руху, а також обгрунтована модель сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

2. Обгрунтування теоретико-методичних та організаційних засад і стратегічних напрямів модернізації соціального середовища на сільських територіях. Зокрема, проаналізовано сучасний стан соціальних перетворень в сільському територіальному середовищі, визначені проблеми, причини їх виникнення.

Встановлено, що найгострішими з проблем соціально-економічного розвитку сільських територій залишаються: скорочення людності в сільській місцевості, зниження рівня зайнятості та трудових доходів сільського населення, трудова міграція, руйнація соціальної інфраструктури і сільської поселенської мережі.

За результатами досліджень розроблено і передано Міністерству аграрної політики та продовольства України науково-аналітичний прогноз соціального розвитку сільських територій та проект Концепції програми розвитку українського села до 2020 року. Також обгрунтовано стратегію, напрями, індикатори сталого соціального розвитку сільських територій та очікувані наслідки щодо їх впровадження.

3. Теоретичне і методологічне обгрунтування шляхів удосконалення управління комплексним розвитком сільського господарства та сільських територій на засадах запровадження стратегічного управління, розвитку самоврядування, державно-приватного партнерства та кластерних форм регіонального співробітництва. Зокрема, обгрунтовані концептуальні засади кластерної організації та стратегічного управління комплексним розвитком агропромислового виробництва та сільських територій; опрацьовано теоретико-методологічні підходи до формування регіональних кластерних систем в агропромисловому виробництві; обгрунтовано теоретико-методологічні підходи до підвищення соціальної спрямованості діяльності міжрегіональних інтеграційних корпоративних агропромислових формувань («агрохолдингів»); розроблено теоретико-методологічні засади розвитку системи громадського самоврядування в агропромисловому виробництві; підготовлено організаційно-методичні

матеріали із удосконалення управління розвитком сільського господарства та сільських територій.

Систематизовано досвід організації конкурентоспроможного агропромислового виробництва, на основі якого запропоновано інтеграційні механізми підвищення конкурентоспроможності у сільському господарстві, запропоновано заходи з підвищення соціальної спрямованості діяльності агрохолдингів, опрацьовані кластерні моделі організації розвитку великотоварного агропромислового виробництва та його інноваційного забезпечення, обґрунтована структура управління АПК в умовах розвитку міжгосподарського і громадського самоврядування.

За підпрограмою 39.02:

1. Розроблені наукові засади підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах на основі раціональних їх розмірів та прогресивних технологій. Зокрема, за проведеними дослідженнями підготовлені методичні рекомендації з питань раціональних розмірів аграрних формувань з урахуванням їх спеціалізації і особливостей природно-економічних зон; обґрунтована методика прогнозування розвитку галузей рослинництва і тваринництва на короткострокову перспективу; теоретично обґрунтовані положення щодо удосконалення економічних відносин між галузями в агропромислового комплексу та іншими галузями економіки країни; опрацьовані науково-методичні засади підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на основі прогресивних технологій; розроблені пропозиції з підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції на основі застосування перспективних технологій; розроблений прогноз розвитку аграрного сектору на короткострокову перспективу.

Опрацьований економічний механізм удосконалення економічних відносин між сільським господарством та іншими галузями економіки. В межах цього: визначено співвідношення цін на матеріально-технічну і сільськогосподарську продукцію, запропоновано формулу ціни, яка забезпечує повноцінне відшкодування вартості усіх активів, що залучені у процесі створення сільськогосподарського товару, обґрунтовано умови ефективного ведення сільського господарства – за розмірами аграрних формувань з урахуванням їх спеціалізації і особливостей природно-економічних зон, за принципом найбільш повного використання технічних засобів, розроблено прогноз виробництва валової продукції сільського господарства до його програми на 2014 рік.

2. Теоретично обґрунтовані та визначені напрями ринкової трансформації земельних відносин і ефективного використання земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, розроблені науково-методичні засади формування і функціонування земельного банку та фонду земель сільськогосподарського призначення, зокрема розроблено модель механізму функціонування Державного земельного банку, опрацьовані наукові підходи щодо формування Фонду земель сільськогосподарського призначення, визначені його функції та складові; визначені параметри вихідних показників для удосконалення нормативної грошової оцінки та уточнені методичні положення щодо коригування нормативної урожайності зернових культур на окремих агропромислових групах ґрунтів з негативними властивостями та; обґрунтовані науково-методичні підходи до визначення інституціональних засад екологізації сільськогосподарського землекористування та розроблено інституціональну модель еко-

логізації аграрного землекористування; науково обґрунтовані заходи з підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь, необхідність розроблення яких зумовлена зміною структури посівних площ в Україні зі збільшенням частки технічних культур (майже втричі, порівняно з 1990 роком), зокрема, посівів соняшнику і ріпаку, що призводить до зниження вмісту гумусу в ґрунтах; розроблені методичні підходи щодо економічного стимулювання власників землі та землекористувачів за раціональне використання і охорону земель; опрацьовано систему показників щодо визначення ефективності виробництва органічної продукції рослинництва.

В рамках підпрограми 39.03:

1. Здійснено наукове обґрунтування потреби в основних засобах та напрямів підвищення матеріально-технічного забезпечення сільського господарства в умовах багатокладності аграрної економіки. Зокрема, розроблені пропозиції щодо удосконалення методики аналізу фондооснащеності угідь та фондоозброєності праці в сільському господарстві; обґрунтована перспективна потреба в основних засобах на виробництво сільськогосподарської продукції; удосконалено організаційно-методичні засади переоцінки та експертної оцінки майна в АПК; розроблені науково-обґрунтовані засади стимулювання розвитку ринку сільськогосподарської техніки; проаналізовано цінову ситуацію та зроблена оцінка результативності регулювання цін на пально-мастильні матеріали в сільському господарстві.

За результатами досліджень підготовлені Методичні рекомендації щодо загальної переоцінки (разової індексації) балансової вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств в 2013 році з обґрунтуванням коефіцієнтів індексації для різних груп основних засобів. Виявлено залежність оновлення активної частини основних засобів від відношення зростання цін на технічні засоби в попередньому періоді. Дослідивши кон'юнктуру ринку сільськогосподарської техніки в Україні, встановлено зменшення попиту на вітчизняні машини та обладнання, на підставі чого розроблені пропозиції щодо стимулювання розвитку ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки шляхом її ліцензійного виробництва.

В контексті розробки Державної цільової програми розвитку особистих селянських господарств України на період до 2020 року розраховано потребу особистих селянських господарств у мінітехніці з урахуванням існуючого техніко-технологічного забезпечення та площі оброблюваних земель.

2. Розроблені теоретико-методологічні і практичні засади удосконалення організаційно-економічного механізму ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та урахування споживчої вартості. Зокрема, обґрунтовані теоретико-методичні засади врахування споживчої вартості в ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію; опрацьовані наукові пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму діяльності аграрного фонду; розроблені організаційно-економічні засади заготівлі, зберігання та збуту тваринницької продукції; обґрунтовані нормативи собівартості та рівні регулятивних цін сільськогосподарської продукції; здійснено аналітичний огляд та прогноз кон'юнктури ринків, в т.ч. складені прогнозні баланси сільськогосподарської продукції та родовольства; проведено моніторинг витрат на виробництво основних видів сільськогосподарської продукції.

За опрацьованою методикою розрахована фактична ємність внутрішнього продовольчого ринку України, обґрунтована економічна доцільність диверсифікації напрямів використання виробленого в Україні зерна, здійснено порівняльний аналіз формування сукупної доданої вартості у виробництві-використанні зерна.

З метою удосконалення формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку було розроблено пропозиції щодо створення мережі заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції виробленої в особистих селянських господарствах. Ця система будуватиметься шляхом створення економічно активною частиною ОСГ сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, на базі яких формуватиметься мережа заготівельних пунктів на селі. Закуплена продукція проходить технологічний ланцюг, в залежності від виду продукції. Наприклад, для молока – збір з одночасною перевіркою якості апаратом ЕКОМІЛК – охолодження – перевірка якості загальної партії та видача відповідних документів – переробка – перевезення до міста, де вироблена продукція реалізується через спеціально обладнані машини. Поряд з цим пропонується створення власних сайтів та розвиток інтернет-торгівлі. В майбутньому через об'єднання таких кооперативів можливо буде формувати партії продукції для виходу на зовнішні ринки, в першу чергу Китай та Росію.

3. Опрацьовані теоретико-методологічні засади трансферу інновацій та формування системи показників оцінювання інноваційної діяльності. Зокрема, обґрунтовані теоретичні засади трансферу інноваційної продукції у виробництво; сформована система показників оцінки науково-технічної та інноваційної діяльності; здійснено аналіз результативності наукових досліджень та розвитку ринку інноваційної продукції. Систематизовано виклики, визначено стратегічні цілі та очікувані результати трансферу інновацій в аграрне виробництво, розглянуті основні складові механізми комерційного трансферу технологій, проведено рейтингову оцінку науково-інноваційного потенціалу аграрної сфери України.

4. Обґрунтовані теоретико-методологічні засади розвитку зовнішньої торгівлі України продукцією АПК у нових умовах формування зовнішніх пріоритетів міжнародної інтеграції. Зокрема, в процесі досліджень виявлені тенденції поступового переходу від ідеї формування глобального економічного і фінансового простору до інтенсифікації діяльності регіональних, у т.ч. континентальних інтеграційних формувань. У теоретичному плані доведено, що одночасно посилюється активність країн світу до участі в кількох економічних угрупованнях.

Сформульовано концептуальний підхід до посилення впливу розвитку АПК України на загальне світове продовольче забезпечення. На основі теорії відносин та абсолютних переваг використана, з використанням методики міжнародної конкурентоспроможності розрахований ефект експорту аграрної продукції України на зовнішніх ринках. На базі пакету програмного продукту „Математика” побудована також економіко-математична модель щільності торговельних зв'язків між країнами ЄС.

З метою дослідження змісту і наслідків підписання Угоди про Асоціацію та поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі між ЄС та Україною, проведено дослідження стану та тенденцій розвитку сільського господарства в країнах-членах ЄС, що дало можливість обґрунтувати економічні ефекти для учасників аграрного ринку при використанні узго-

джених сторонами тарифних квот та зниження мит. Проаналізовано тенденції зовнішньої торгівлі Українної продукцією АПК, в т.ч. експорту продуктів рослинництва та тваринництва. Важливим напрямом роботи стало також теоретичне і практичне узагальнення тенденцій щодо розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК з Китаєм, в межах якого були обґрунтовані напрями реалізації проекту трансконтинентального транспортного коридору «Великий шовковий шлях» та його значення для розвитку торговельних відносин між Україною і Китаєм.

За результатами підпрограми 39.04:

1. Розроблені концептуальні засади податково-бюджетної політики у сфері агропромислового виробництва в умовах структурних перетворень та світових інтеграційних процесів. Зокрема, здійснено обґрунтування моделі та інструментарію оподаткування доходів різних категорій сільськогосподарських товаровиробників; напрямів та інструментарію державної фінансової політики розвитку АПВ в умовах структурних змін у галузі; стратегічних напрямів державної фінансової підтримки сільського господарства.

Визначено, що інструментарій оподаткування товаровиробників галузі має бути диференційованим в залежності від масштабів виробництва (виробничих укладів) та організаційної форми ведення бізнесу. Для суб'єктів великого бізнесу у сфері сільськогосподарського бізнесу повинні застосовуватися традиційні (загальні) податкові інструменти, для середнього і малого бізнесу – функціонувати альтернативні спрощені податкові режими. Обґрунтовано структуру державної фінансової підтримки розвитку агропромислового виробництва.

Розроблено перспективні напрями розвитку податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки, визначено напрями поетапної трансформації системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Здійснено оцінку перспектив розвитку фіскальної політики в аграрному секторі економіки, обґрунтування напрямів та інструментарію державної фінансової підтримки розвитку АПВ, визначено обсяги бюджетної підтримки аграрного сектору економіки з позиціонуванням висновків щодо загальної характеристики аграрного бюджету і бюджетних програм розвитку сільського господарства.

Сформовано стратегію бюджетної підтримки сільського господарства, складовими якої визначено наступні елементи:

- застосування диференційованих підходів до здійснення державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників залежно від визначених пріоритетних форм господарювання (виробничих укладів) та галузей агропромислового виробництва;
- забезпечення стабільності системи державної підтримки аграрного сектору шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування, узгодження бюджетних програм із стратегічними завданнями розвитку галузі;
- надання переваги при здійсненні державної фінансової підтримки заходам щодо ефективного розподілу ресурсів в аграрній сфері шляхом оптимізації складу та структури бюджетних програм, забезпечення доступності ресурсів підтримки для всіх категорій сільськогосподарських товаровиробників.

2. Розроблені теоретико-методологічні засади інвестиційного забезпечення програм і проектів розвитку конкурентоспроможного аграрного виробництва. Зокрема, здійснено розробку пропозицій щодо формування галузевих стратегій і удосконалення механізмів залучення інвестицій у аграрне виробництво; обґрун-

тування заходів щодо залучення недержавних інвестицій для забезпечення програм розвитку аграрного виробництва в соціальної сфери села; оцінку сучасного стану й перспектив залучення інвестицій у малий і середній агробізнес та на запровадження інновацій в аграрному виробництві; дослідження інвестиційного клімату та обґрунтування пропозицій щодо залучення в аграрну сферу інвестиційних ресурсів на фондовому ринку. Визначені обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство та харчову промисловість на період до 2020 року, розроблено пілотний інвестиційний проект сімейної свиноферми на 60 голово-місць.

3. Здійснено обґрунтування теоретичних та методологічних засад формування системи фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва. Зокрема, опрацьовані концептуальні засади розвитку кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, концептуальні засади формування та функціонування системи іпотечного кредитування в сільському господарстві, науково-методологічні і організаційні засади створення та забезпечення діяльності Державного земельного (іпотечного) банку; обґрунтовані моделі страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників; розроблені теоретико-методологічні основи фінансового планування та прогнозування у агроформуваннях; підготовлені рекомендації та пропозиції щодо розбудови інфраструктури іпотечного кредитування в сільському господарстві; методичні рекомендації з середньострокового і поточного фінансового планування діяльності агроформувань.

4. Науково обґрунтовані теоретико-методологічні засади розвитку бухгалтерського обліку і аудиту та методичних підходів щодо удосконалення обліково-аудиторського забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва. Зокрема, здійснено наукове обґрунтування інституціональної теорії бухгалтерського обліку, що спрямована на вирішення проблем соціально-економічного розвитку аграрного сектору, обґрунтована сучасна модель розвитку облікової науки.

Розроблені науково-методологічні засади фізіологічної доктрини розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки, що мають забезпечити посилення інвестиційної привабливості та безпеки аграрної галузі через адекватне відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності специфічних галузевих активів. Дані засади є фундаментальною базою розробленої Методики облікового забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки аграрних підприємств, що містить, зокрема:

методичні підходи з відображення доходів, пов'язаних із використанням коштів за спеціальним режимом оподаткування ПДВ, що забезпечують можливість достовірного визначення рентабельності операційної діяльності аграрних підприємств;

рекомендації з організації обліку нематеріальних активів та порядок оприбуткування нематеріальних активів у разі їх розробки на підприємстві;

модель представлення галузевих активів (права користування земельними ділянками, об'єкти інтелектуальної власності (права на сорти рослин та породи тварин), біологічні активи та сільськогосподарська продукція) у звітності сільськогосподарських підприємств з метою підвищення їх інвестиційної привабливості.

Результати науково-дослідної роботи Інституту спрямовано на прискорення розвитку галузей АПК. У 2013 р. за результатами завершених НДР підготов-

лено 22 теорії, стратегії і концепції розвитку різних галузей АПК, створено 33 математичні моделі, рекомендації і стандарти, 21 методика і методи. Зокрема, розроблено цілий ряд проектів програмних та прогнозних документів:

проект державної цільової програми розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року;

стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року;

стратегічні напрями матеріально-технічного забезпечення сільського господарства України на період до 2020 року;

стратегічні напрями розбудови системи оптових ринків сільськогосподарської продукції;

стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року;

перспективи та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2013 році: науково-аналітичний прогноз;

прогноз розвитку аграрного сектору на 2014 рік.

За результатами досліджень Інституту до Кабінету Міністрів України надіслано 4 пропозиції, Мінагрополітики надано 96 різних документів, НААН – 114 документів. Підготовлено також матеріали для інших міністерств, відомств, установ та організацій.

Науковцями здійснено експертизу ряду законодавчих і нормативних документів. Так, у 2013 р. здійснено експертну оцінку проектів і чинних законодавчих актів та внесено пропозиції щодо удосконалення: Указу Президента України «Про основні засади забезпечення продовольчої безпеки України», проектів Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», «Про врегулювання окремих питань взаємовідносин виробників, продавців та споживачів соціально-значимих продуктів харчування», «Про створення та діяльність національного фонду підтримки розвитку українського села», «Про обіг земель сільськогосподарського призначення», «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо припинення права користування земельними ділянками підприємств, установ та організацій, що перебувають у віданні Національної академії наук України або галузевих академії наук», «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості», «Про форвардну заставну закупівлю сільськогосподарської продукції у дрібних і середніх сільськогосподарських підприємствах», «Про стимулювання розвитку внутрішнього ринку збуту продовольчих товарів вітчизняного виробництва», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення».

Підготовлено пропозиції до плану заходів з реалізації положень Закону України «Про зайнятість населення», проекти постанов Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення», розроблені параметри вихідних показників для удосконалення Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення».

Співробітниками Інституту у 2013 році опубліковано понад 350 наукових праць, у тому числі 36 найменувань книг і монографій, видавалися міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК» (12 номерів) та фаховий науково-виробничий журнал «Облік і фінанси» (4 номери). **Обидва видання**

включені до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз. У 2013 р. працівниками Інституту захищено 1 докторська і 5 кандидатських дисертацій.

У 2014 році передбачається продовження досліджень за програмою НДР 39. Пріоритетними напрямами наукових досліджень при цьому стануть: наукове забезпечення стратегії розвитку малого підприємства на сільських територіях; відпрацювання механізмів запровадження стратегічного управління комплексним розвитком сільського господарства та сільських територій; стимулювання до раціонального і ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, їх охорони та підвищення рівня екологізації сільськогосподарського землекористування; розробка методичних засад амортизаційної

політики інвестиційного спрямування; удосконалення механізму функціонування інфраструктури аграрного ринку; наукове забезпечення розширення зовнішньоекономічної діяльності в АПВ, вдосконалення бюджетно-податкової політики, системи фінансового забезпечення розвитку галузі, розробка галузевої обліково-інформаційної політики, формування інноваційної моделі розвитку АПК та ін.

Серед практичних розробок основна увага буде приділена питанням розбудови системи обслуговуючої кооперації, розвитку сільських територій та зовнішньоекономічної діяльності, інвестиційно-інноваційному супроводженню діяльності галузі, законодавчо-нормативному забезпеченню розвитку аграрного сектору.

Орієнтовна структура монографії
«Академік М.Г.Чумаченко у споминах та роздумах сучасників»
(упорядники - О.І. Амоша, В.М. Геєць, М.М. Чумаченко, В.І. Ляшенко)

(подача матеріалів до 31 грудня 2014 р. - slaval@iep.donetsk.ua)

Вступ.

1. Життєвий шлях академіка М.Г. Чумаченка.
2. Науковий доробок академіка М.Г.Чумаченка.
3. Спогади про М.Г. Чумаченка його колег-академіків, член-корів НАН України та киян.
4. Спогади та роздуми про М.Г. Чумаченка співробітників ІЕП НАН України та донеччан.
5. Спогади та роздуми про М.Г. Чумаченка членів АЕН України.
6. Спогади про М.Г. Чумаченка його учнів.
7. Міжнародна діяльність М.Г. Чумаченка.

Додатки.

Фотографії.

Ксерокопії статей та документів.

Автографи М.Г. Чумаченка.